

ҚАЗАҚСТАН ҰЛТТЫҚ БАНКІ

**КРЕДИТТЕУ
ЖӨНІНДЕ
БАНКТЕРГЕ
ПІКІРТЕРІМ ЖҮРГІЗУ**

**2022 ЖЫЛҒЫ
3-тоқсан**

Кредиттеу жөнінде банктерге пікіртерім жүргізу

2022 жылғы 3-тоқсан

Корпоративтік секторды кредиттеу

Есепті тоқсанда шағын және орта кәсіпкерлік субъектілері тарапынан кредиттерге деген сұраныс өсуі жалғасты, бірақ өсу қарқыны өткен тоқсанмен салыстырғанда төмендеді (1-сурет). Бұл ретте, шағын және орта бизнес үшін кредиттеу талаптары жекелеген банктерде біршама қатаңдады (2-сурет). Бизнеске берілетін кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемелері шамалы өсті (4-сурет).

Шағын бизнес тарапынан кредиттерге деген сұраныс индексі 3-тоқсанда, негізінен, ірі банктерде өсті. Кредиттік өтінімдер саны өткен тоқсанмен салыстырғанда бұл тоқсанда 417 мыңға дейін 35%-ға (бұдан әрі – т/т) ұлғайды, ал өтінімнің орташа мөлшері 25,9 млн теңгеге дейін 11%-ға өсті. Өсімді атап өткен көптеген банктер кредиттік өтінімдер мен олардың орташа мөлшерінің ұлғаюын «2021-2025 жылдарға арналған кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі ұлттық жоба» мемлекеттік бағдарламасы бойынша қаражаттың бөлінуімен түсіндіреді. Респонденттердің пікірі бойынша, өтініштер санының өсуі қолданыстағы скорингтік кредиттік өнімдерді дамытумен немесе жаңасын бастаумен да байланысты болды. Ірі банктер басқа өнімдер бойынша, оның ішінде қамтамасыз етуі бар өнімдер бойынша, нарықтан жекелеген банктердің кетуіне байланысты әлеуетті қарыз алушылар санының ұлғайғанын атап өтті.

Есепті тоқсанның қорытындысы бойынша орта бизнес тарапынан кредиттерге сұраныс оң болып қалыптасты. Бұл ретте, сұранысты бағалау мәселесінде орта бизнесті кредиттейтін респонденттердің пікірлері бөлінді. Банктердің үштен бір бөлігі, неғұрлым ірілері, кредиттік сұраныстың артқанын, екінші үштен бір бөлігі – төмендегенін¹ атап өтті. Осылайша, кредиттік өтінімдер саны 4,4 мыңға дейін 12%-ға өсті, ал өтінімнің орташа мөлшері 251 млн теңгеге дейін 5%-ға төмендеді. Орта кәсіпкерлік тарапынан өтінімдер санының өсуі, шағын бизнестегідей, скорингтік модельдер негізіндегі кепілсіз кредиттік өнімдерге тиесілі болды. Скорингтік өнімдер шеңберінде жекелеген банктерде Даму қорының мемлекеттік бағдарламалары бойынша бизнеске арналған қарыздар да қолжетімді болды, бұл бюджеттік қаражатының кезекті ағыны аясында кредиттік сұранысты нығайтты. Өз кезегінде, 3-тоқсанда сұраныстың төмендегенін атап өткен банктер АҚШ пен ЕО санкцияларына ұшыраған банктер тарапынан клиенттер келуінің қысқарғанын атап өтті. Дегенмен, мұндай клиенттер жаңа қарыз алу үшін ірі банктерге жүгінуді жалғастырды.

¹ Респонденттердің қалған үштен бір бөлігі сұраныс 2-тоқсандағы деңгейде қалғанын атады.

Көптеген банктерде ірі бизнес тарапынан сұраныс өткен тоқсанмен салыстырғанда өзгерген жоқ. Бұл ретте, ірі банктерде маусымдық ауытқуларға және өткен кезеңнің жоғары базасына байланысты кредиттік өтінімдер санының төмендегені байқалады. Нәтижесінде, кредиттік өтінімдердің жалпы саны 156-ға дейін 23%-ға төмендеді, ал өтінімнің орташа мөлшері 5,8 млрд теңгеге дейін 23%-ға азайды. Ірі бизнестен келіп түсетін өтінімдердің саны орта есеппен тоқсанда² 2019 жылғы 331-ден 2022 жылы³ 181-ге дейін төмендеді, ал олардың орташа мөлшері ұқсас кезеңде 5,4 млрд теңгеден 6,3 млрд теңгеге дейін өсуде.

Кредиттік өтінімдерді мақұлдау коэффициенттері шағын бизнес үшін айтарлықтай және ірі бизнес үшін шамалы өсіп, бірақ орта бизнес үшін біршама төмендеп, есепті тоқсанның қорытындылары бойынша тиісінше 40%-ды, 58%-ды және 48%-ды құрады. Жекелеген банктерде шағын бизнестің кредиттік өтінімдерін мақұлдау үлесі салыстырмалы түрде 2021 жылдың жоғары деңгейіне қайта оралды. Респонденттер мұны қарыз алушылардың ақша ағындарының тұрақтылығы мен жиілігіне байланысты төлем қабілеттілігі қайта қалпына келуімен түсіндіреді. Екінші жағынан, қарыздарға кепілдік беру және пайыздық мөлшерлемелерді субсидиялау бойынша мемлекеттік бағдарламалар шағын кәсіпкерлік субъектілеріне берілетін кредиттерді мақұлдауға оң әсер етті. Ірі бизнес бойынша мақұлдау үлесі, көбінесе, ірі банктерде ұлғайды. Респонденттер орта бизнестегі кредиттерді мақұлдау коэффициентінің төмендеуін скорингтік өнімдердің талаптарымен және барлық қарыз алушылар бейімделе алмаған геосаяси шиеленіс аясындағы логистикалық қиындықтармен түсіндіреді.

Бизнесті кредиттеу талаптары көптеген банктерде өзгерген жоқ. Дегенмен, жекелеген банктер сыйақы мөлшерлемелерінің шамалы өсуіне, маржаның ұлғаюына және кейбір кредиттік өнімдер бойынша ең жоғары мерзімдердің қысқаруына байланысты кредиттеу талаптарының қатаңдатылғанын атап өтуде. Негізінен, банктер сыйақы мөлшерлемелерін ірі бизнес үшін арттырды, ал жекелеген жағдайларда кредиттердің құны ШОБ үшін де өсті.

Банктердің пікірі бойынша, келесі тоқсанда шағын және орта бизнес тарапынан кредиттерге сұраныс, негізінен, кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемелерін көтеруді жоспарлап отырған ірі банктерде теріс болып қалыптасады (1 және 4-суреттер). Бұл ретте, ірі бизнес тарапынан кредиттік сұраныстың шамалы өсуі күтіледі, себебі жекелеген банктер нарықта ірі қарыз алушылар санының әлеуетті ұлғаятынын күтіп отыр.

² Орташа мән 2020 жылы – 5,45 млрдтан 237 өтінім, 2021 жылы – 6,28 млрдтан 245 өтінім.

³ 4-тоқсанды қоспағанда, 2022 жылғы өтінімдер саны мен мөлшерінің орташа мәні

Жеке тұлғаларды кредиттеу

2022 жылғы 3-тоқсанда жеке қарыздарға сұраныс ипотекалық және тұтынушылық кредиттеу сегменттерінде ұлғайды, ал автокредиттерге сұраныс біршама төмендеді (5-сурет). Кепілсіз тұтыну қарыздарында кредиттеу талаптарының қатаңдатылуы жалғасты, ал қамтамасыз етуі бар тұтынушылық қарыздарда олардың жеңілдетілгені байқалды (6-сурет).

Ипотекалық кредиттеуге сұраныс, негізінен, ірі банктерде өскені байқалды. Банктер атап өткендей, нысандарды пайдалануға беру есепті тоқсанда сұраныстың өсуіне әсер еткен басты фактор маусымы болды. Сонымен қатар, ипотека алуға келіп түскен өтінімдер санының 29,2%-ға т/т төмендегені, атап айтқанда олардың 2 тоқсанда жеке банкте күрт өскеннен кейін алдыңғы мәндерге қайта оралуы байқалады. Ипотекалық кредиттеу талаптарында айтарлықтай өзгерістер байқалмады (7-сурет), алайда бір ірі банк тарапынан сыйақы мөлшерлемесі көтерілді. Мәселен, ипотекаға келіп түскен өтінімдер саны 258 мыңнан 183 мың өтінімге дейін төмендеді, ал олар бойынша мақұлдау үлесі 38% деңгейінде қалды.

Жекелеген банктер кепілсіз және кепілмен қамтамасыз етілген тұтынушылық қарыздар бойынша сұраныстың ұлғаюын халықтың ұзақ мерзімді тауарларға жұмсайтын шығындарының өсуімен, ал басқалары маркетингтік акциялар мен науқандардың өткізілуімен байланыстырады. Осылайша, 3-тоқсанда кепілсіз және кепілді қарыздар бойынша келіп түскен өтінімдер саны 10,3%-ға т/т және 15,3%-ға т/т өсіп, тиісінше 12 млн және 14 мың өтінімді құрады.

Кепілсіз тұтынушылық қарыздар сегментінде бір ірі банкте пайыздық мөлшерлемелерді көтеру, сондай-ақ басқа ірі бөлшек банкте клиенттердің төлем қабілеттілігіне қойылатын талаптарды арттыру түрінде кредиттеу шарттарының қатаңдатылуы жалғасты. Атап айтқанда, 2022 жылғы 1 шілдеден бастап банктердің қарыз алушылардың борыштық жүктемесінің коэффициентін есептеу бөлігінде Қазақстан Республикасы Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігінің қатаңдату өзгерістері күшіне енді, бұл банктер тарапынан клиенттердің кредит төлей алу қабілеттілігіне қойылатын талаптарының артуына да әсер етті. Осылайша, кепілсіз қарыздарға берілген өтінімдер бойынша бас тарту үлесі жоғары деңгейде сақталып отыр (61%). Онымен қатар, есепті тоқсанда бір банк тарапынан кредиттік лимиттің артуы және кредитті өтеудің ең жоғары мерзімінің ұлғаюы байқалды, бұл жүйе бойынша кредиттеу шарттарының өзгеруіне айтарлықтай әсер етпеді.

Кепілмен қамтамасыз етілген тұтынушылық қарыздар бойынша кредиттеу талаптарында айтарлықтай өзгерістер байқалмады. Сонымен қатар, жекелеген ірі банктің кепіл талаптарын жұмсартуы кредиттеу талаптарының жалпы индикаторының жеңілдетілу

жағына қарай өзгеруіне әсер етті (8-сурет). Бұл жеңілдетуге қарамастан, кепілді тұтынушылық қарыздар бойынша өтінімдерді мақұлдау үлесі алдыңғы тоқсан көрсеткіші деңгейінде 68% сақталады.

Оған қоса, 3 тоқсанда салондарға автомобильдерді жеткізу бойынша жалғасып отырған кідіріс жалпы сұраныс индикаторының төмендеуіне әсер етті, ал олар бойынша келіп түскен өтінімдер саны 393 мыңнан 435 мыңға дейін өсті. Алайда, өтінімдер санының өсуі орта банктерде орын алды, ал жекелеген ірі банкте автокредиттеу талаптары пайыздық мөлшерлемелердің ұлғаюы түрінде қатаңдатылды, бұл сұраныстың төмендеуіне үлкен әсер етті (9-сурет). Мәселен, жеке кредиттеуде келіп түскен өтінімдер бойынша бас тартудың ең үлкен үлесі автокредиттеу сегментінде байқалды (88%).

Банктер келесі тоқсанда маусымдық сипаттағы жыл соңындағы мерекелермен байланысты кепілсіз және кепілмен қамтамасыз етілген тұтынушылық қарыздар бойынша сұраныстың артуын күтеді. Бұдан басқа, жекелеген ірі банкте сыйақы мөлшерлемелерінің өсуі жоспарланып отырғанына байланысты ипотекалық кредиттеу талаптарында қатаңдату күтілуде. Жеңілдетілген автокредиттеу бағдарламасының операторы кезекті қалыптастыру үшін қарашаның бірінші жартысында онлайн-платформаны іске қосатынын атап өткен жөн, бұл өтінімдерді қарау мерзімдерін қысқартуға оң әсерін тигізеді деп күтіледі.

Зерттеу бойынша жалпы ақпарат

Кредиттеу жөніндегі пікіртерімді банктерге Ұлттық Банк кредиттік ресурстарға сұраныс пен ұсыныстарға өзгерістерді бағалау мақсатында тоқсан сайынғы негізде жүргізеді. Пікіртерім банктің жалпы кредиттік саясатын қалыптастыруға және тәуекелдерді басқаруға жауапты банктің басшыларына жіберілді. Зерттеу барысында жекелеген банктердің өкілдерімен сауалнама және кейіннен сұхбат алу арқылы барлық банктерге пікіртерім жүргізіледі.

Көптеген сұрақтарға жауаптардың нұсқалары төменде келтірілгендердің біреуін таңдауды пайымдайды:

-1 = айтарлықтай азаяды (азайды)/қатаңдайды (қатаңдады)

-0,5 = шамалы азаяды (азайды)/қатаңдайды (қатаңдады)

0 = бұрынғы деңгейде қалады (қалды)

0,5 = шамалы ұлғаяды (ұлғайды)/жеңілдейді (жеңілдеді)

1 = айтарлықтай ұлғаяды (ұлғайды)/жеңілдейді (жеңілдеді)

2018 жылғы 1-тоқсанға дейін зерттеу нәтижелері таза пайыздық өзгерісті (ТПӨ) – өлшемдердің ұлғайғанын (жеңілдегенін) белгілеген респонденттер үлесі мен оның азайғанын (қатаңдағанын) белгілеген респонденттердің үлесі арасындағы айырманы есептеу арқылы қарапайым орташа ретінде жинақталды.

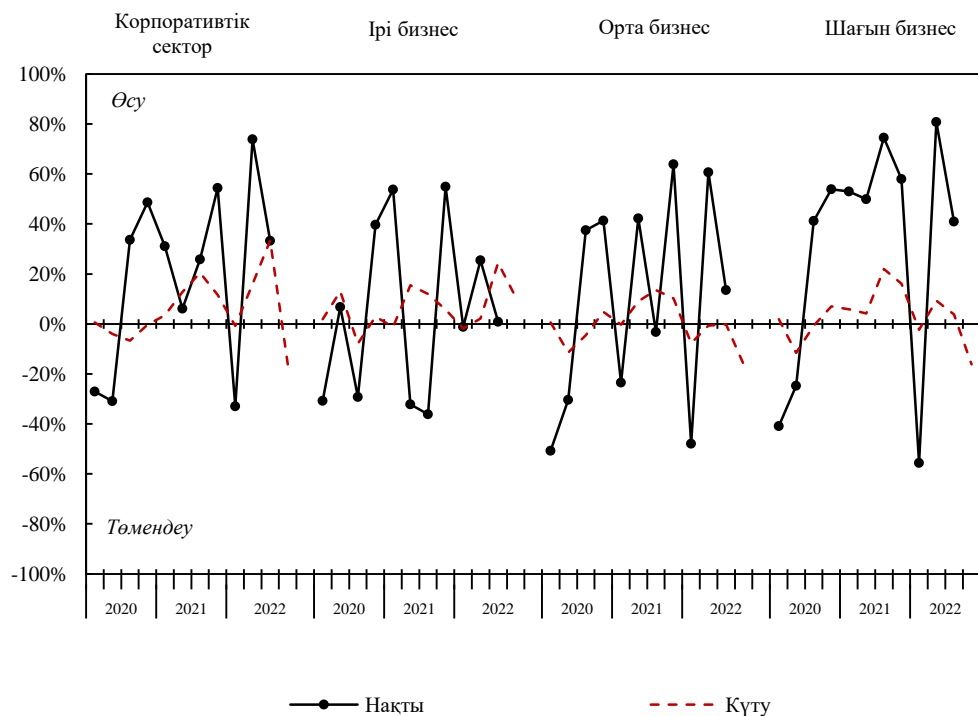
2018 жылғы 1-тоқсаннан бастап зерттеу нәтижелері кредиттеу нарығының тиісті сегментіндегі банктердің үлесін ескере отырып ТПӨ-ге жинақталады. Аталған индикатордың мәні егер банктер «айтарлықтай азайды/қатаңдады» жауабын таңдаса -100%-дан бастап, егер банктер «шамалы айтарлықтай ұлғайды/жеңілдеді» жауабын таңдаса 100%-ға дейін құбылуы мүмкін.

Аталған ТПӨ индикаторының оң мәні өлшемдердің өсу (жеңілдеу) қарқыны туралы, теріс мәні – төмендегені (қатаңдағаны) туралы куәландырады. Бұл ретте, таза пайыздық өзгерістің мәні өлшемдегі өзгерістің шамасын көрсетпейді, тек өзгерістің өзін ғана көрсетеді.

Сонымен қатар 2018 жылғы 1-тоқсаннан бастап келіп түскен және мақұлданған кредиттік өтінімдер жөніндегі сұрақтар қосылды (№21, 22, 23 сұрақтар). Келіп түскен өтінімдердің жалпы саны кредиттік шешім (мақұлданды/ бас тартылды) қабылданған өтінімдерді, және зерттеу жүргізу барсында қаралып жатқан өтінімдерді қамтиды.

1-сурет. Кәсіпкерлік субъектілерінің кредит ресурстарына сұраныс

Таза пайыздық өзгеріс

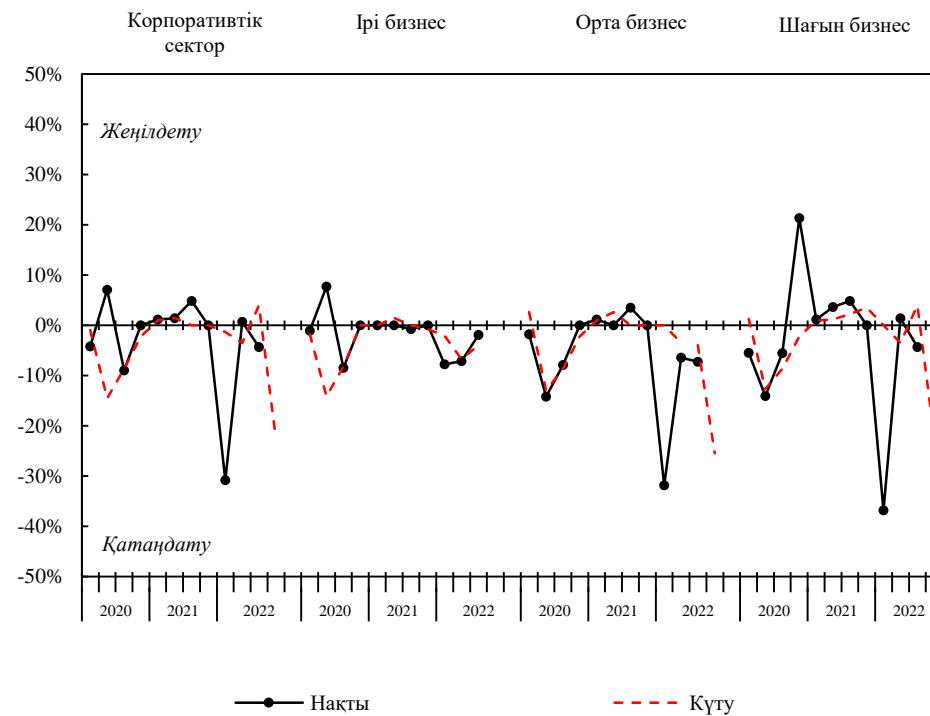

(а) №1 сұрақ: Кәсіпкерлік субъектілерінің кредитке сұранысы соңғы 3 айда қалай өзгерді (маусымдық ауытқуларды қоспағанда)? Сіздің пікіріңізше кәсіпкерлік субъектілерінің кредитке сұранысы келесі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Оң таза пайыздық өзгеріс кәсіпкерлер тарапынан кредиттік ресурстарға сұраныстың ұлғаюының белгісі болады.

2-сурет. Корпоративтік секторды кредиттеу талаптары

Таза пайыздық өзгеріс

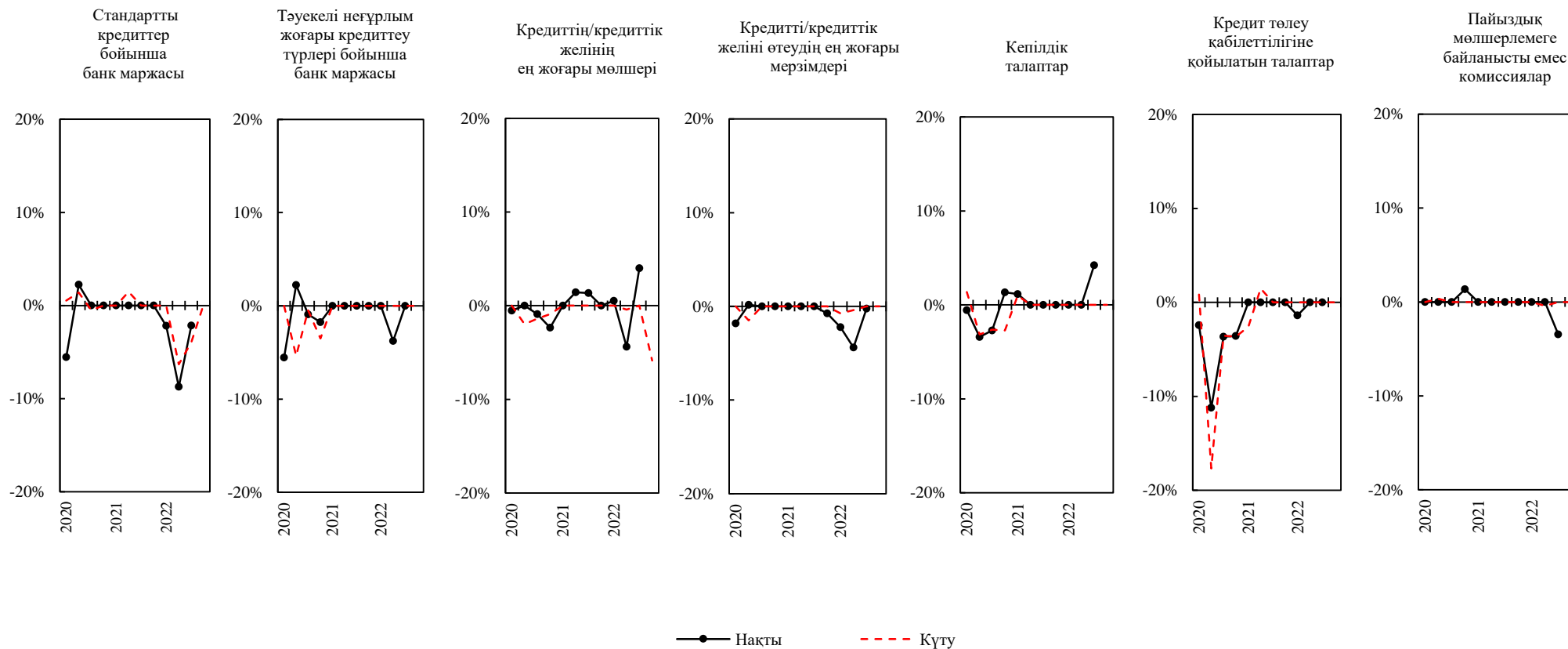

(а) №5 сұрақ: Кәсіпкерлік субъектілерінің кредиттеу талаптары соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше кәсіпкерлік субъектілерінің кредиттеу талаптары келесі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Оң таза пайыздық өзгеріс кредиттеу талаптарын жеңілдету белгісі болады.

3-сурет. Кредиттеудің жекелеген талаптары

Таза пайыздық өзгеріс

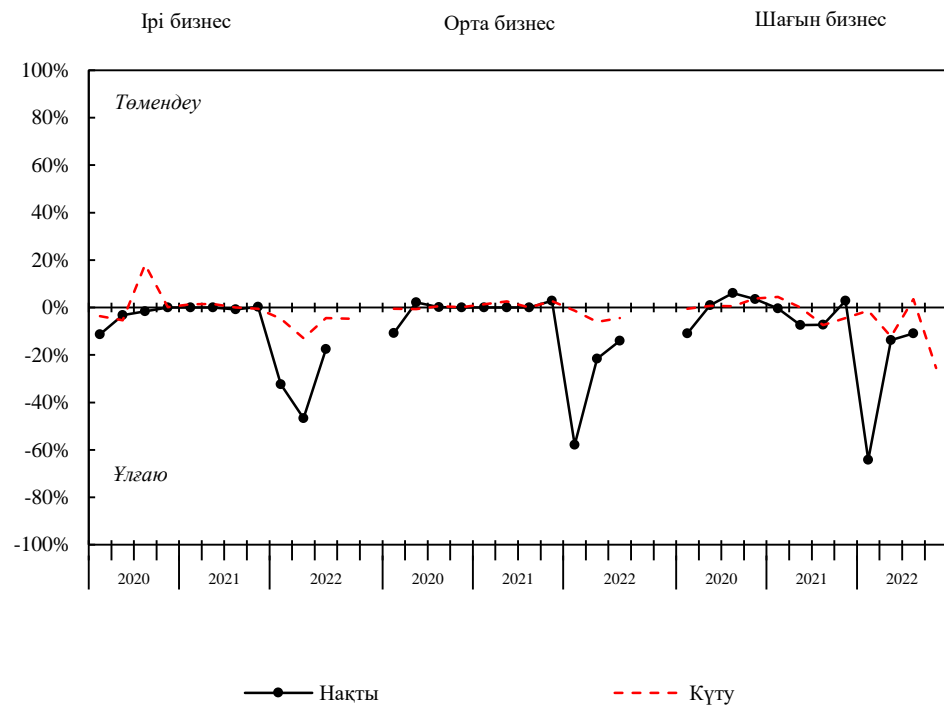

(а) №7 сұрақ: Кәсіпкерлік субъектілерін кредиттеудің төменде келтірілген талаптары соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше кәсіпкерлік субъектілерін кредиттеудің төменде келтірілген талаптары келісі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Оң таза пайыздық өзгеріс кредиттеу талаптарын жеңілдету белгісі болады.

4-сурет. Кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемелері

Таза пайыздық өзгеріс

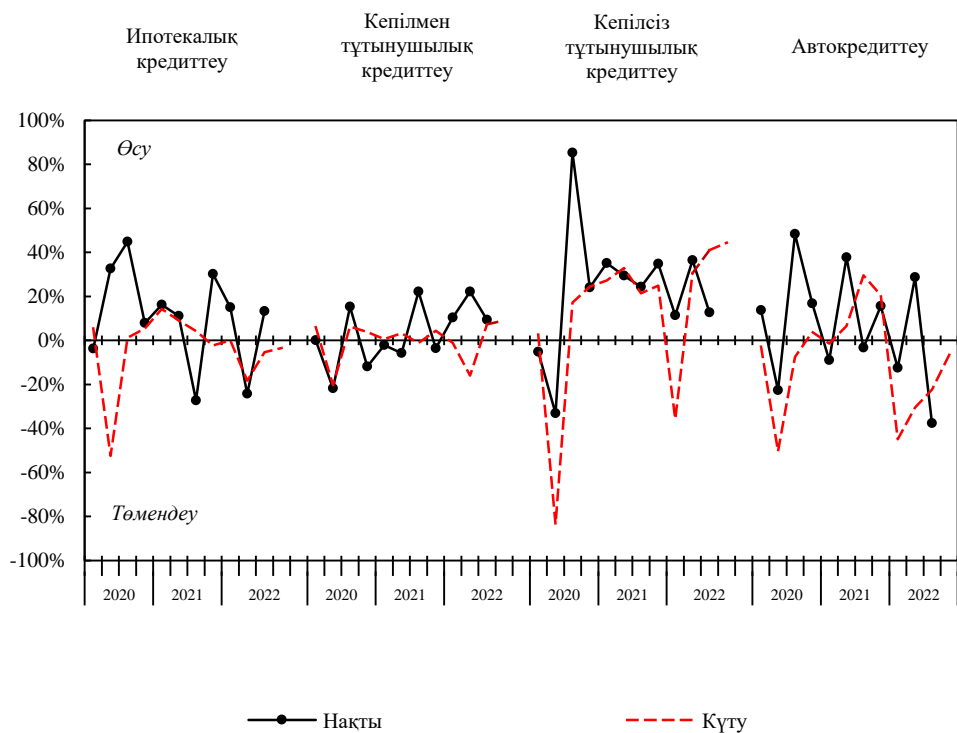

(а) №8 сұрақ: Кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесі соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесі келесі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Оң таза өзгеріс корпоративтік секторға арналған кредиттеріне сыйақы мөлшерлемелерінің төмендеу белгісі болады.

5-сурет. Жеке тұлғалар тарапынан кредит ресурстарына сұраныс

Таза пайыздық өзгеріс

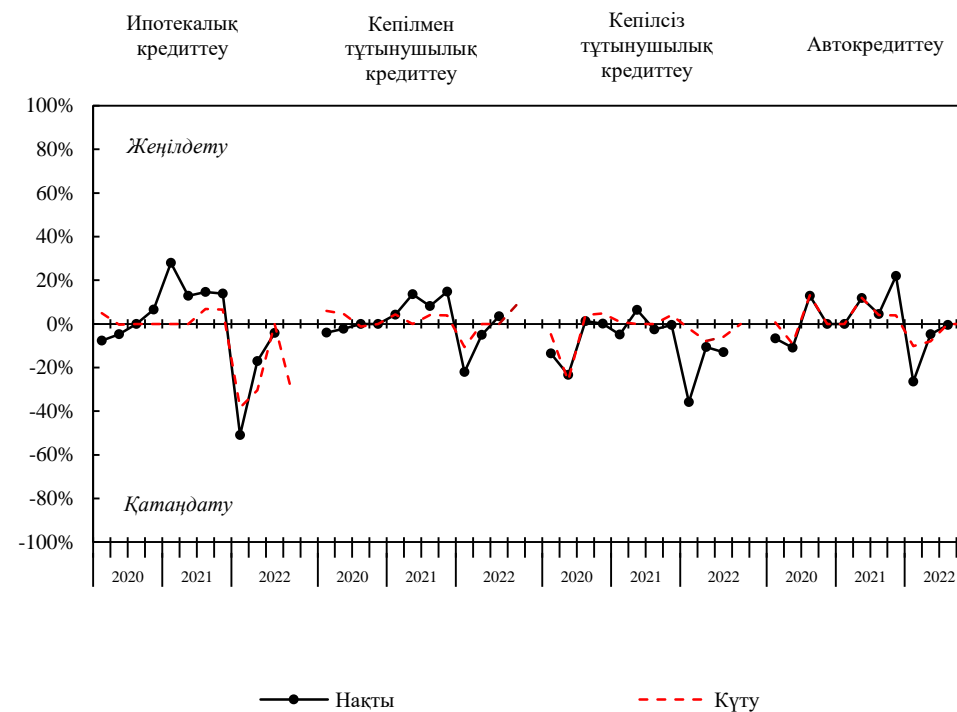

(а) №9 сұрақ: Жеке тұлғалардың кредитке сұранысы соңғы 3 айда қалай өзгерді (маусымдық ауытқуларды қоспағанда)? Сіздің пікіріңізше жеке тұлғалардың кредитке сұранысы келесі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Оң таза пайыздық өзгеріс жеке тұлғалар тарапынан кредит ресурстарына сұраныстың ұлғаюының белгісі болады.

6-сурет. Жеке тұлғалардың кредиттеу талаптары

Таза пайыздық өзгеріс

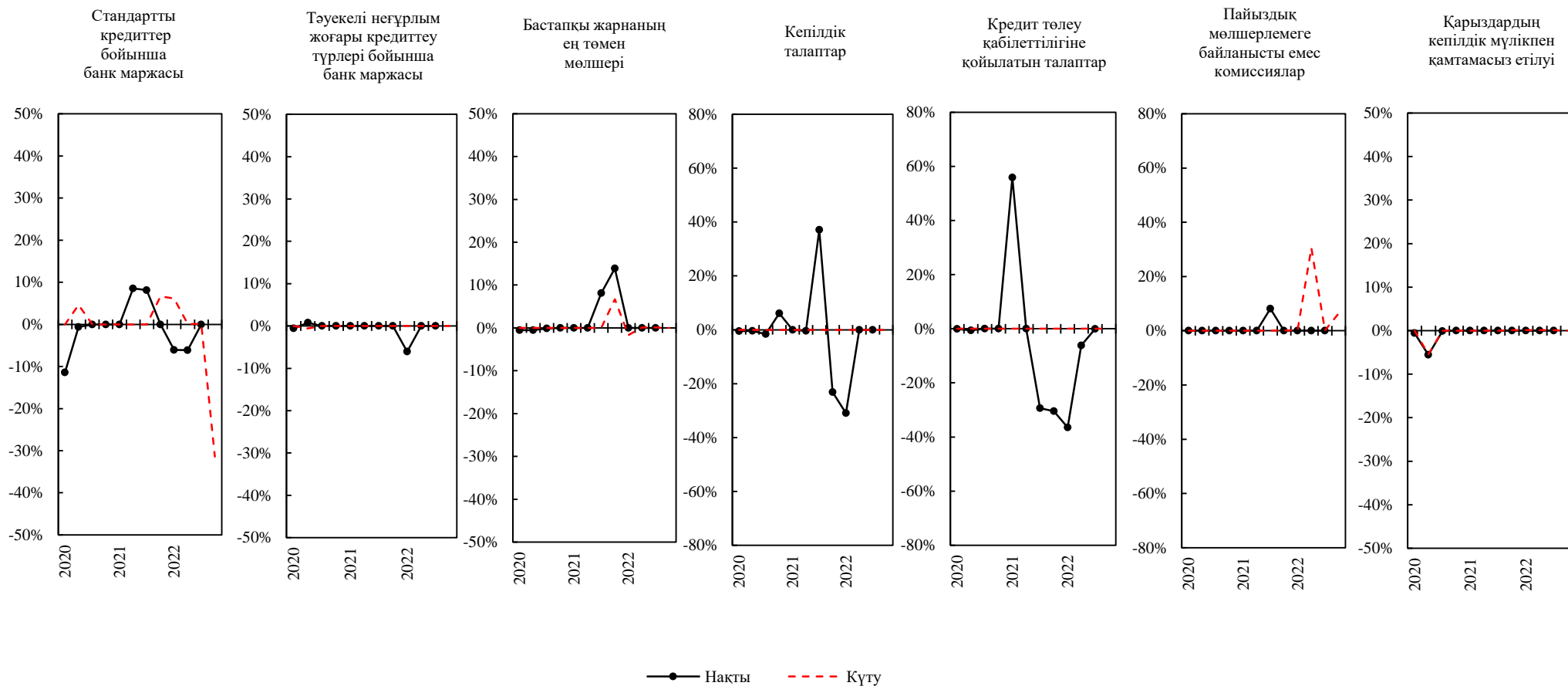

(а) №13 сұрақ: Жеке тұлғаларды кредиттеу талаптары соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше жеке тұлғаларды кредиттеу талаптары келесі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Оң таза пайыздық өзгеріс кредиттеу талаптарын жеңілдету белгісі болады.

7-сурет. Ипотекалық кредиттеу талаптары

Таза пайыздық өзгеріс

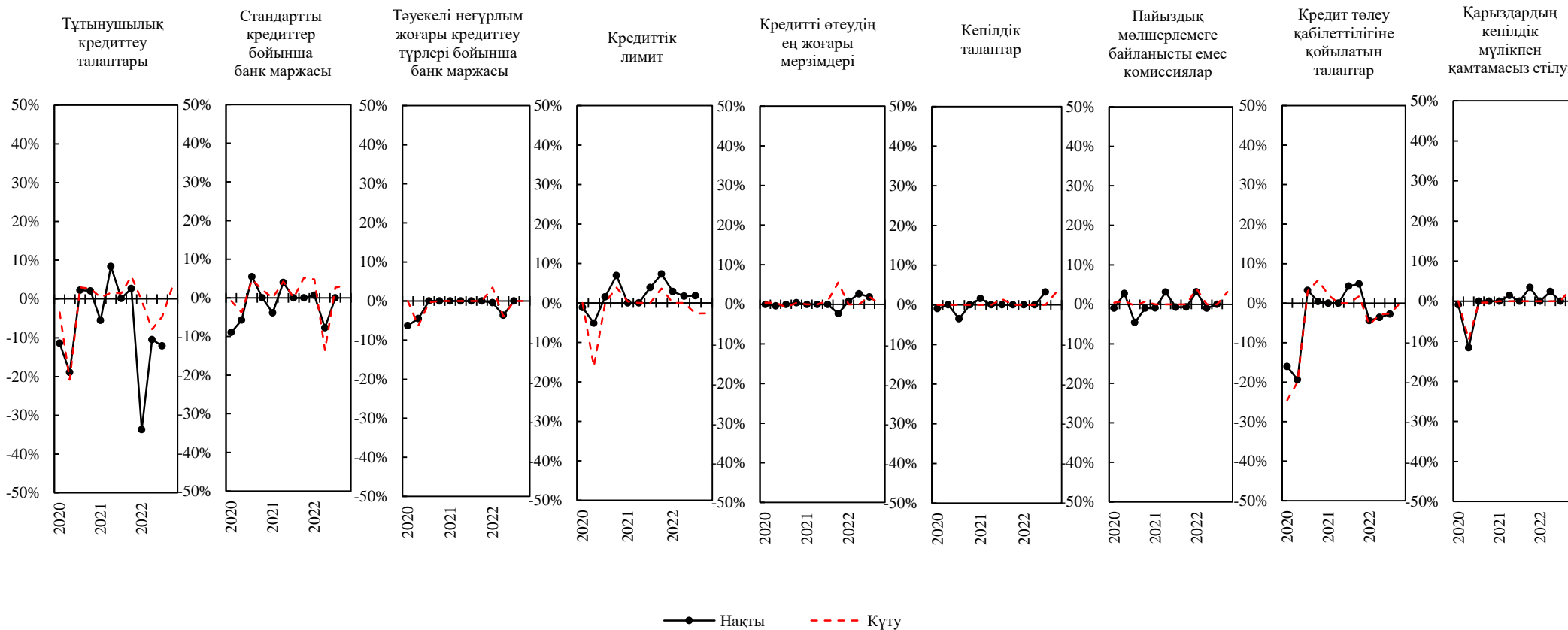

(а) №16 сұрақ: Ипотекалық кредиттеудің төменде келтірілген талаптары соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше ипотекалық кредиттеудің төменде келтірілген талаптары келесі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Таза оң пайыздық өзгеріс ипотекалық кредиттеудің талаптары қысқаруының белгісі болады.

8-сурет. Тұтынушылық кредиттеудің талаптары

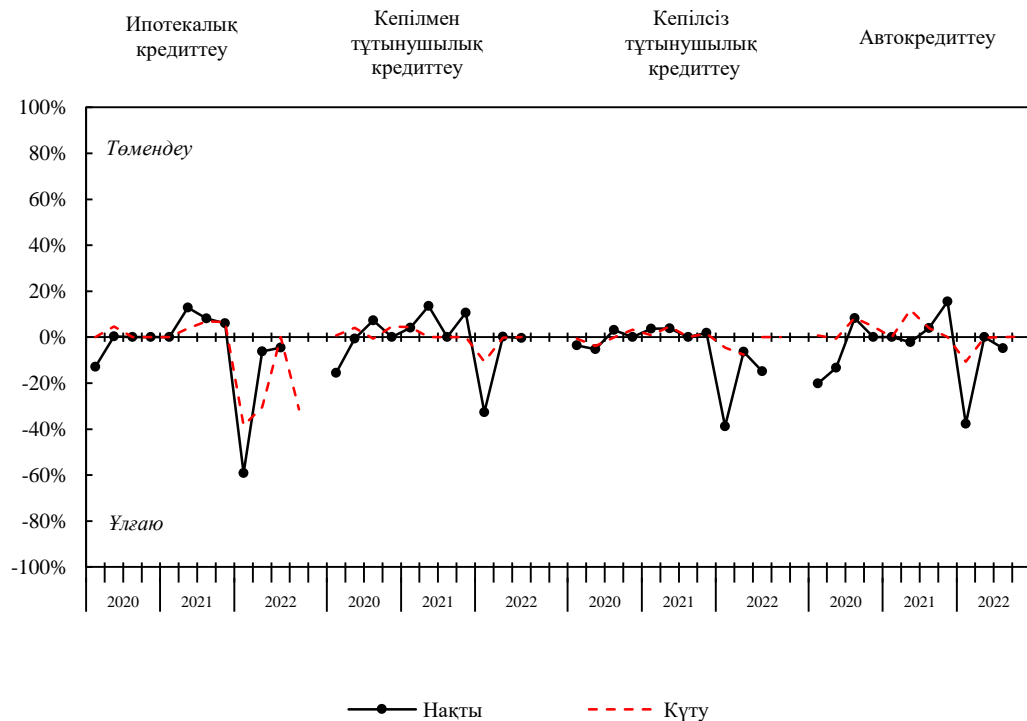
Таза пайыздық өзгеріс

- (а) №13 сұрақ: Жеке тұлғаларды кредиттеу талаптары соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше жеке тұлғаларды кредиттеу талаптары келесі 3 айда қалай өзгереді?
 №15 сұрақ: Тұтынушылық кредиттеудің төменде келтірілген факторлары соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше тұтынушылық кредиттеудің төменде келтірілген факторлары келесі 3 айда қалай өзгереді?
- (б) Таза оң пайыздық өзгеріс тұтынушылық кредиттеудің талаптарын қысқарту белгісі болады.

9-сурет. Кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесі

Таза пайыздық өзгеріс

- (а) №18 сұрақ: Кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесі соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесі келесі 3 айда қалай өзгереді?
- (б) Таза оң пайыздық өзгеріс жеке тұлғаларға арналған кредиттердің сыйақы мөлшерлемесін төмендету белгісі болады.